

Kopecký, Milan

Problematika tvorby Tobiáše Mouřenína

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1991, vol. 40, iss. D38, pp. [131]-139

ISBN 80-210-0339-1

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108231>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

MILAN KOPECKÝ

PROBLEMATIKA TVORBY TOBIÁŠE MOUŘENÍNA

Představa o důkladné probádanosti starší české literatury se už v širokém kulturním povědomí tak rozšířila, že odrazuje mladé adepty literární vědy od speciálního zaměření na předobrozenskou literaturu. Avšak přestože bádání má dnes už za sebou dvousetletou souvislou tradici a přestože se může pochlubit několika syntetickými zpracováními a řadou monografií, edic a studií materiálových i teoretických, přece mnoho spisovatelů a spisů čeká stále na svoje objasnění a zhodnocení. Ukáží to na předním spisovateli českého popularizovaného humanismu Tobiášu Mouřenínovi z Litomyšle.

Už fakt, že u jeho jména nemůžeme uvést životní data, svědčí o potřebě prohloubenějšího studia. Co vlastně víme o jeho životě? Podle šlechtického přídomku, který však nebyl rodový, nýbrž získaný jako u mnoha předbřlohorských kulturních činitelů měšťanského původu, lze předpokládat jeho původ z Litomyšle, ale tam jsem o něm ani jeho rodině nezjistil nic bližšího. Víme o něm bezpečně, že se roku 1590 oženil, jak je zřejmé z oslavné notované Písně nové Blažeje Jitčínského, vytištěné v Starém Městě pražském u Buriana Valdy asi r. 1590, jejíž akrostich „Tobiáš, Alžběta“¹ označuje křestní jména novomanželů.

Dále o Mouřenínovi víme, že byl vyslýchán v aféře Sixta Palmy Mocihlanského, obviněného z tisku a rozšiřování tří písní, považovaných tehdejšími držiteli vládní moci za ideologicky a politicky závadné a škodlivé. Vyšetřování i samotný soudní proces prokázaly, že Mouřenín zapůjčil Palmovi německou rukopisnou verzi proticísařské a protikatolické skladby, nedokázaly však Mouřenínovi autorství překladu písně, kterou Palma vytiskl jako Píseň o dobývání pevnosti Kanýže (1601). Obvinění Mouře-

---

¹ Cituji zde i dále transkribovaně; transliterovaná podoba akrostichu je: TOBIASS ALZBIETA.

nína zabránil i sám Palma, který překladatele při tvrdých výsleších nevedl, přestože mu hrozil trest smrti (nakonec byl odsouzen k vyhnanství nejen z Prahy, ale vůbec z císařských zemí).²

Mouřenín potom pokračuje v publikační činnosti, ale po spise z r. 1615 (*Sumovní kronika velmi pěkná o silném Rohovém Sajfrydovi*) se jeho jméno jako spisovatele objeví až roku 1625 v Řezně. Tímto rokem a místem je datován rukopisný sborník Wasserquell, to jest Duchovní pramen vody čerstvé..., v němž se nachází na fol. 197b a násl. Mouřenínovo *Potěšitelné rozjímání o dni posledním a životu věčném*.³ To už je poslední připomínka spisovatele, který v té době pravděpodobně ještě žil buď v Řezně, nebo někde jinde v Bavorsku.

K nejasné první a poslední etapě Mouřenínova života uvedu několik poznámek. Mouřenín vstoupil do literatury jako překladatel pranostiky Pavla Fabricia (1529—1588), rodáka z Lubani v Horní Lužici (Laubau) a označovaného jako Laubensis, zabývajícího se astronomií, matematikou a medicínou. Mouřenín jeho předpověď počasí a událostí v roce 1588 přeložil s názvem *Pranostika hvězdářská k létu [...] 1588 přestupnému* a sám ji vytiskl, jak dokazuje dedikace šepmistrům a radě Kutné Hory z 1. listopadu 1587. Že Mouřenín byl impresorem a že jeho tiskárna byla špatně vybavená a pracovala asi jen v letech 1587—1588, je známo už téměř 70 let,⁴ ale teprve před dvěma desetiletími byla publikována vysoce pravděpodobná hypotéza, že tiskařskému umění se Mouřenín vyučil u Buriana Valdy na Starém Městě pražském, kde pracoval asi v letech 1569 až 1587.⁵ Nastoupil-li do učení přibližně čtrnáctiletý, můžeme předpokládat jeho narození kolem roku 1555. Tímto zjištěním se rozšiřuje časový prostor pro Mouřenínovu tvorbu do roku 1590, který byl zatím jediným pevným údajem Mouřenínova života.

Z tohoto chronologického úhlu lze pak přesněji než dosud posuzovat některá známá fakta biografická a bibliografická a ovšem i literárněhistorická. Pokud jde o poslední část Mouřenínova životopisu, vyvstane nám Mouřenín v roce 1621 jako člověk asi pětadesátiletý, který pro své luteránské přesvědčení emigruje do Bavorska, patrně do Řezna. Takový člověk se jistě těžko szíval s novým prostředím, neboť mu jistě chyběl více než spisovateli mladému nebo středně starému styk s českým prostředím, z něhož dosud čerpal své podněty a jemuž určoval svou tvorbu. Je proto pravděpodobné, že v exilu už nic nenapsal, a přímo nepochybné je, že *Potěšitelné rozjímání* nevytvořil pro soubor exulantského kněze Jiřího Galliho Chrudimského. Toto veršované rozmlouvání bylo totiž vy-

² Viz blíže Škarka, A.: *Ze zápasů nekatolického tisku a protireformací*. Český časopis historický, 42, 1936, s. 1—55, 286—322, 484—520.

³ Sborník je uložen ve Vídni — Nationalbibliothek Wien, sign. 9.944.

⁴ Volf, J.: *Tobiáš Mouřenín knihtiskařem*. ČČM, 96, 1922, s. 206.

⁵ Viz Chyba, K.: *Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Příloha Sborníku PNP Strahovská knihovna, 4, 1969, s. 191.

dáno předtím dvakrát. Poprvé jako součást, resp. přídavek na F 3b-F 8a sedlčanského tisku z doby kolem roku 1600, nesoucího titul *Kterak a kudy by člověk ve dnech svých právě dobré věci viděti a věčně spasen býti mohl*. Exulantské Potěšitedlné rozjímání je zde nazváno *Pobožná písnička o dni soudném a životu věčném*. Mouřenínovo autorství odhaluje akrostich „Tobiáš Mouřenín Litomyšlský, svobodných umění milovník, složil“ a navíc i některé typické umělecké prostředky a rýmové dvojice. Podruhé vyšla píseň jako přídavek na s. 137b-144a Mouřenínova překladu *Manuale* Martina Mollera u Mikuláše Pětrosa v Praze r. 1608. Po zmíněném zápise do Wasserquellu se zajímavá skladba s některými rysy už barokními (které však lze vysvětlit i z tématu) objevila v exulantské literatuře ještě jednou, a to jako žitavský tisk Michala Hartmana z let 1718—1724.

Avšak pravděpodobný odhad Mouřenínova narození kolem roku 1555 nabízí podněty i pro uvažování o autorství některých skladeb dosud anonymních. Jde především o *Tragedii neb Hru žebráci*. Je to překlad polské dramatické skladby vytištěné r. 1552, která se však kromě několika fragmentů nedochovala, takže česká verze má nemalý význam pro kulturní kontext česko-polský. Literární historie nezná přesně rok tisku české „žebrácké tragédie“. Uvádí se, že ji vytiskl v Litomyšli Andres V. Graudenc někdy po roce 1573, bibliograficky je zachyceno druhé vydání u Daniela Sedlčanského roku 1608,⁶ z něhož se však nedochoval žádný výtisk, a vskutku existuje třetí vydání z r. 1619 z litomyšlské tiskárny Adama Graudence. Nás však zajímá rok tisku prvního vydání. Andres V. Graudenc, jehož iniciály ukončují první vydání, tiskl v Litomyšli až do roku 1607, event. až do r. 1618, kdy zemřel,⁷ tedy dosavadní údaj „po roce 1573“ neznamená nic více než terminus post quem. „Žebrácká tragédie“ mohla být a podle mého názoru byla vytištěna až v době počátků Mouřenínovy literární činnosti (po roce 1587), přičemž nepochybné je, že ideologicky a umělecky se hra podobá skladbám Mouřenínovým. Ideologicky jde zejména o analogické obrazy lidí chudých a ponižovaných oficiální společností (tj. žebráků ze hry a selského pacholka z Mouřenínovy „historie“), umělecky pak o stejný tvar oktosylabu s mnoha shodnými rýmovými dvojicemi.⁸ Ze Mouřenín připadá v úvahu jako překladatel polské skladby, dokazují některé okolnosti. Byl přítelem Poláka, žijícího u nás po určitý čas v politické emigraci (v l. 1588 až asi 1610), Bartoloměje Paprockého z Hlohol, do jehož Jiné částky Nové kratochvíle (Praha 1598) přispěl hendekasylabickou básní s incipitem *Nad ctnost nebylo, není nic lepšího*. Oslavuje v ní bohatého pražského měšťana Ludvíka Koralíka (Koralíka z Těšina), mecenáše Paprockého knihy. Tuto knihu mohl

⁶ Oporou tohoto údaje je *Pamětihodno* 6, 419 J. Jeníka rytíře z Bratřic, viz *Knihopis* č. 16.274.

⁷ Viz Chyba, K.: *Slovník* [...] 1860. Příloha [...] knihovna, 3, 1968, s. 100—101.

⁸ Srov. Kopecký, M.: *K polské a české verzi hry o žebrácích*. SPFFBU D 10, 1963, s. 99—106.

Mouřenín dokonce celou přeložit do češtiny z mateřštiny Paprockého, jak je přesvědčen Karel Krejčí s poukazem na jména faktických překladatelů jiných spisů Paprockého.⁹

Domnívám se, že Mouřenín byl upravovatelem neuhlazené češtiny Paprockého v Jiné částce Nové kratochvíle a navíc i v satirickém dialogu *Vervase s Lupusem o ženitbě*. Vnějšková historie dialogu se v podstatě shoduje s historií „žebrácké tragédie“. Původní polský dialog *Warwase s Dykasem* od Mikuláše Reje z Nagłowic je znám pouze z několika zlomků, kdežto českou verzi známe z unikátního exempláře Knihovny Národního muzea (sign. 27 F 22) celou, s výjimkou pouze titulního listu a několika nepodstatně porušených míst. Protože také dialog *Vervase s Lupusem* se výrazně podobá v tvaru věty i ve výběru slov (i když obsahuje mnoho polonismů), v rytmu a rýmových dvojicích i kompozici a formě replik Mouřenínově tvorbě, zvláště *Historii kratochvílné o jednom selském pacholku*, lze soudit, že Mouřenín upravil kolem roku 1604 svému příteli Paprockému jeho ještě ne dosti „český“ překlad Rejova dialogu, k jehož výběru ze soudobé polské produkce a zapojení do české literatury měl největší předpoklady právě Paprocký.¹⁰

Nutno poznamenat, že Mouřenínova „historia“ o selském pacholkovi a s ní společně vydaná skladba zvaná *Vejstupný syn* (1604) a zároveň překlad „žebrácké tragédie“ i Rejova dialogu mají obsahové, myšlenkové i tvarové analogie s dalšími soudobými spisy, jako je *Selský masopust* (1588), *intermedia Hellou a Judaeus a Polapená nevěra* z *Historie duchovní* o *Samsonovi* (1608) a tři české Dialogi *variarum personarum* z rukopisu *Strahovské knihovny*, sign. F K II 62, z doby krátce před rokem 1620.¹¹ Zde se rýsuje Mouřenínův spisovatelský okruh či básnická družina, což však neznamená subsumování uvedené anonymní tvorby jedinému tvůrci jménem známému.

Předchozím výkladem jsem chtěl doložit svou úvodní tezi o potřebě dalšího studia literatury, pokládané za dostatečně prozkoumanou. Nyní se zaměřím pouze na spisy určitě Mouřenínovy. Z nich vyjmenovávají syntetické literární dějiny většinou jen tři (*Věk člověka*, *Historia kratochvílná o jednom selském pacholku* a *Vejstupný syn*), rozsáhlejší dějiny (Vlčkovy a Jakubcovy) tento počet nepříliš rozšiřují, kdežto zatím nejpodrobnější lexikon starší literatury, *Rukověť k dějinám literatury české do konce 18. věku* od Josefa Jirečka (Praha 1875 a 1876), uvádí 13 spisů

⁹ Krejčí, K.: *Bartoloměj Paprocki z Hlohol a Paprocké Vůle*. Praha 1946, s. 232.

¹⁰ Viz Heidenreich, J.: *Rejův „Vervas a Lupus“*. (Příspěvek k literárním stykům česko-polským.) ČMM, 49, 1925, s. 384—400. Srov. též jiný názor, že totiž překladatelem dialogu byl Mouřenín: Zíbrt, Č.: *Panna, ženitba, žena ve staročeské úpravě polských skladeb Reje z Nagłowic a Bart. Paprockého*. 1. část, Praha s. a., s. 66—67; týž: *Skladby Poláků Reje z Nagłowic a Bart. Paprockého o ženitbě a panně v stč. překladech*. Květy 1898, s. 529—536, 560—566.

¹¹ Srov. edici M. Kopeckého *České humanistické drama*. Praha 1986.

Mouřenínových.¹² Jsem přesvědčen, že tento počet je nutno rozšířit aspoň o sedm, zároveň je nutno z Jirečkova soupisu škrtnout jeden titul.

Do Mouřenínovy bibliografie patří především *Líčidlo krásné pannám a paním i jiným osobám*, které vytiskl Daniel Sedlčanský r. 1594. Líčidlo znovu uvedl do české kulturní historie roku 1895 Čeněk Zíbrt a zjistil i jeho předlohu, jíž je spis Vincenze Portia Schminke für die Jungfrauen und Weiber (1593).¹³ Portius prohlašuje líčení za „krásné umění“ a považuje se za jeho vynálezce a zkušeného aplikátora. Avšak jeho poučení o líčení nevyniká původností a postrádá logiku v pasážích odmítajících umělé přikrašlování ženy, jejíž krása stejně nakonec pomine. Mouřenín se přidržuje Portiova textu, jeho některé úpravy jsou motivovány ohledem na české poměry. Důležitý je jeho samostatný úvodní přídavek K čtenáři, v němž ve 20 hendekasylabech dělá knize reklamu. Kromě toho vkládá do prozaického textu čtyři drobná veršování, zcela tradiční ideově i umělecky.

Z téhož roku jako Líčidlo pochází dnes nedochovaný Mouřenínův spis *Smrt a život, jinak Srovnání života a smrti, v kterémž se skrze pěkná podobenství smrt životu lidskému ukazuje*. Za dílo Mouřenínovo jej pokládá Jungmann, kdežto Index zakázaných knih jej považuje za překlad Štefka Tobiáše z Koloděj.¹⁴ Při neexistenci textu se dá pouze z titulu dedukovat reflexivní obsah a exemplová složka, což obojí známe z Mouřenínovy tvorby. Knihu údajně vytiskla sedlčanská tiskárna, z níž vyšla většina Mouřenínových spisů, ale závažnějším argumentem pro Mouřenína je, že předloha knihy byla německá a její autor nekatolík. Nebyl to však tuctový protestant, nýbrž Philippe du Plessis Mornay (též Mornaeus, 1549—1623), francouzský státník a vůdčí činitel reformace, nazývaný papežem huge-notů. Jeho *Excellent discours de la vie et de la mort* (1581) byl přeložen do latiny a němčiny. Z němčiny překládal Mouřenín, kdežto z latinské verze překládal později Jan Campanus (1613). Dva překlady Mornayova spisu v době pouhých dvou desetiletí zajímavě korespondují s jeho kladným vztahem k našim zemím (navštívil je kolem r. 1590) a k některým našim vzdělancům (např. ke Karlu staršímu z Žerotína).

Soupis Mouřenínova díla rozšiřuje také výše vzpomenutá báseň *Nadctnost nebylo, není nic lepšího*, otištěná r. 1598 ve střední části Paprockého trilogie. — Čtvrtý doplněk Mouřenínovy bibliografie by v jeho spisovatelské dílně nikdo nehledal, protože jde o překlad z kazatelské produkce soudobého jezuita. Přesto o Mouřenínovi-překladateli svědčí jednoznačně obsahový titul knihy, vyšlé bez roku tisku v staroměstské tiskárně Mikuláše Pštroso: *Kázání radostné chvály a díkyv činění z šťast-*

¹² Jireček, J.: op. cit. 2. sv., Praha 1876, s. 19 (11 spisů) a 389 (2 spisy v dodatcích).

¹³ Zíbrt, Č.: *Jak se kdy v Čechách tancovalo*. Praha 1895, s. 150—151; t ý ž : *Originál spisu Tob. Mouřenína r. 1594 o líčidle*. ČČM, 80, 1906, s. 371—372.

¹⁴ Srov. *Knihopis*, č. 5948.

ného a udatného dobytí hlavní pevnosti Rábu, německou řečí v Vídni v předním kostele u svatého Štěpána od Jiřího Šerera etc. druhého dne měsíce dubna učiněné léta 1598, nyní pak pro budoucí památku na česko upřímně přeložené skrze Tobiáše Mouřenína L.¹⁵ Kniha vyšla rok, nejpozději dva roky poté, kdy její originální text přednesl z kazatelny Georg Scherer (1539—1605), dvorní kazatel arcivévodě Matyáše a rektor jezuitské koleje ve Vídni, a kdy byla vydána tiskem. Tento tisk a do jisté míry i český tisk plnily funkci „noviny“ o aktuální události, jíž bylo dílčí vítězství císařských vojsk nad Turky. V nadšení nad ním ustupovala do pozadí konfesijní řevnivost, a snad především právě proto přeložil luterán Mouřenín dílo katolické provenience.

Dále v Jirečkově Rukověti chybějí Mouřenínovy *Rytmy na tato kázání o věčném životu*. Nejde o samostatnou knihu, nýbrž o součást knihy *Sedm kázání o životu věčném synův božích*, jež vyšla v pražské staroměstské tiskárně dědiců Michala Petrla r. 1604. Jejím překladatelem byl Mikuláš Rydel z Najenperku (Rydl, Ridelius, zemřel asi r. 1609), který zčeštil jednak německá kázání luterána Lukáše Polliia (1536—1583), pronesená ve vratislavském kostele Maří Magdalény roku 1582 za velké morové epidemie, jednak latinské pohřební kázání nad Polliem, které proslavil 4. srpna 1583 František Fierling, kaplan téhož kostela. Rydel pravděpodobně (nebo impresor) požádal Mouřenína o veršovanou oslavu Lukáše Polliia a propagaci jeho kazatelského spisu. Rytmy prokazují Mouřenínovu veršovou obratnost i pohotovou schopnost vyhovět objednavce, která ostatně podnítila i některé jiné jeho spisy (zejména ty, jež jsou dedikovány příslušníkům nekatolické rodiny Smiřických).

Poslední dva spisy neuvedené Jirečkem jsou literárněhistoricky zvláště pozoruhodné. Oba patří do oblasti epiky, oba adaptují starou látku, oba jsou napsány hendekasylabem. Dosud neznámý *Život a putování: O velikém sv. Krystoforu*, vytištěný v Praze u Daniela Sedlčanského r. 1601, je tak neobvyklou úpravou staré legendy, že si zaslouží speciálního pojednání. — *Sumovní kronika velmi pěkná o silném Rohovém Sajfrydovi*, vydaná v Praze u Mikuláše Pštrosa r. 1615, poskytla soudobému čtenáři, unavenému náboženskými zápasy, svěží adaptaci staroněmecké nibelunské pověsti podle zpracování ze 16. stol. Raně středověký hrdina Siegfried byl ovšem na konci renesance zřejmým anachronismem, neboť společenský vývoj překonal podstatu i formy rytířství, avšak nepřekonal světlé ideály statečnosti, obětavosti a věrnosti milované ženě. Česká společnost počátku 17. stol. potřebovala burcující upozornění na „staré“ mravní ideály a Mouřenín této potřebě vyhověl. Jeho Sajfryd se přifařil k českým podobám Alexandra Velikého, vévody Arnošta, Tristrama, Tandariáše, rytíře Galmyho a ovšem i k domácím obrazům rytíře bojujícího o ctnost i proti ctnosti ve skladbách Hynka z Poděbrad. Svým spisem přispěl Mou-

¹⁵ L. = Litomyšlského.

řenín do zásobárny motivů migrujících mezi písemnictvím a folklórem a uplatňujících se později v národním obrození jak vážnými, tak parodickými prezentacemi rytířstva. Z žánrového hlediska už v Sumovní krovídkou a dobrodružným románem s pohádkovými rysy. V poslední své ve vlasti vydané knize se Mouřenín nijak neodchýlil od své adaptační metody: dějovou linii své předlohy plně respektuje, ale místy se od ní odchyluje ústrojným rozšiřováním nebo redukováním textu a jeho přizpůsobováním českému prostředí, mimo jiné také přiléhavými domácími příslovími a pořekadly.¹⁶

Jak už jsem uvedl, je nutno z Jirečkovy bibliografie škrtnout jeden titul, a to č. 5 (s. 19): *Sedm částek modliteb Mollerových*. Jireček formuloval svůj údaj pod vlivem Jungmannovy Historie (IV, 1965) s vročením 1599 a místem tisku Praha. Ani dosavadní mouřenínovské bádání, ani Knihopis českých a slovenských tisků (ani nepublikované dodatky k němu) nepotvrdily zatím existenci knihy s tímto názvem. Jde asi o omyl, který mohl vzniknout z dvojí příčiny. Za prvé mohlo dojít k záměně s titulem některého spisu přeloženého z tvorby německého luteránského kazatele Martina Mollera (1547—1606), totiž s titulem První díl. Meditationes Sanctorum Patrum (1593) či s titulem Manuale aneb Otázky s modlitbami (1608). Za druhé (a to je méně pravděpodobné) tu mohlo jít o petrlovský tisk Sedmi kázání o životu věčném, jímž jsme se zabývali výše. Skutečnost, že Jireček uvádí ve svém seznamu Mollerovy Meditationes pod č. 1 a jeho Manuale pod č. 10, mohla by vést k hypotéze o jeho záměně neexistujícího titulu se Sedmi kázáními (v seznamu neuvedenými), přesto se domnívám, že Jungmann nebo některý z jeho spolupracovníků vyxcerpoval špatně Mollerovy Meditationes, v nichž se nachází oddíl Sedm žalmův kajících s nábožnými modlitbami. Tento název má formálně i obsahově nejbližší k neexistujícím Sedmi částkám modliteb Mollerových.

Vnučuje se jistě námitka, že rozšíření materiálového východiska určitého spisovatele a zpřesnění jeho biografie není v literární historii něčím neobvyklým. To je v podstatě správné, ale v Mouřenínově případě nejde jen o nárůst informací, nýbrž o zpřesnění celku a jeho nové hodnocení. Jako celek se totiž Mouřenínovo dílo vymyká z dosavadního začlenění do popularizovaného humanismu, jehož představitelem je Daniel Adam z Veleslavína. Mouřenín byl už lidsky Veleslavínovým protipólem: na rozdíl od Veleslavína jako váženého univerzitního mistra, konfesijně opatrného pražského patricije a plánovitě postupujícího majitele největší pražské tiskárny se širokým okruhem spolupracovníků je Mouřenín reformačním

¹⁶ Naposledy o Sumovní kronice psal M. K o p e c k ý : *Zur tschechischen Adaptation zweier deutscher Sujets*. Zeitschrift für Slawistik, 28, 1983, s. 880—888; t ý ž : *K rytířské tematicke epochy renesance*. SPFFBU D 34, 1987, s. 7—16.

kompilátorem (o jehož vzdělání nic nevíme, snad je získal v luterském Vitemberku), bojovným luteránem podezřelým z protihabsburské opozice, krátkodobým provozovatelem malé tiskárničky, zápasícím stále o holou existenci a nakonec ji ztrácejícím někde v bavorském exilu. Lidskou paralelu můžeme ovšem sledovat pouze k Veleslavínovu úmrtnímu roku (1599), důležitější však je Mouřenínova literární specifičnost.

Mouřenín ve své tvorbě nevyjadřuje renesanční jistotu a harmonii, nýbrž její opak, a to někdy obrazy spíše bizarními než v pravém slova smyslu renesančními. Svým moralistním východiskem a mravní tendencí se od svých současníků výrazněji neodlišuje, ale cítí neodbytně planost moralizování v době řítící se ke katastrofě. Nejříve věří v náhlý očistný předěl na rozhraní 16. a 17. století, a když pokročí za rok 1600, vytuší směřování české společnosti k tragickému rozřešení, k jakému pak dojde v letech 1620—1621. Ví, že jinam nevedou urputné náboženské zápasy a lehkomyšlnost politická a mravní, všeobecná korupce a úplatnost i tendenčnost soudnictví. Literárním důkazem jeho názorů je Věk člověka, Historia kratochvílná o jednom selském pacholku a tzv. Vejstupný syn (1604), do určité míry i Život a putování sv. Krystofora (1601) a Sumovní kronika [...] o silném Rohovém Sajfrydovi (1615) a ovšem i úvodní pasáže k různým spisům.¹⁷ Mouřenín touží po čestném a statečném hrdinovi, pozoruje však současně postupující politický a mravní úpadek české společnosti. Sám hledá stále nesnadněji orientaci v životě a nakonec mu nezbyvá než odejít za hranice.

To je obraz života a díla v době rozkladu hodnot — v době manýrismu. Do něho Mouřenín patří i svým tematickým eklekticismem, svým pohotovým zvládáním jakékoli objednávky, svou zálibou v neobvyklých slovech a rčeních, svým hravým naplňováním veršového schématu. Jeho pohotovost a obratnost vyrůstá nepochybně z uměleckého nadání. To někdy Mouřenín rozmělnuje v lehce plynoucích verších a v překládané či adaptované próze, jindy je uplatňuje v transpozici cílevědomě vybraných cizích spisů do české kultury. Rýsuje se tu personální unie tzv. manýristy a skutečného manýristy, jehož obraz ještě zpřesní komparace s jinými současníky (např. s Lomnickým a Dačickým) a s manýrismem ve výtvarném umění.

¹⁷ Z rozsahových důvodů bylo nutno vypustit dokladovou část, a proto odkazují na svou edici T. Mouřenín z Litomyšle: *Veršovaná tvorba* (vyjde v nakl. Academia asi r. 1991).

ПРОБЛЕМАТИКА ТВОРЧЕСТВА ТОБИАША МОУРЖЕНИНА

Статья опровергает установившийся взгляд о том, что старшая чешская литература полностью исследована, отговаривающий адептов литературоведения от специализации по ней. Вопреки двухсотлетней непрерывной традиции исследования все-таки много писателей и произведений ждет своего основательного изучения и оценки. Автор это доказывает на примере видного писателя „чешского популяризированного гуманизма“ Тобиаша Моурженина из Литомышли.

Автор сосредоточивается, во-первых, на неполной библиографии Моурженина и заполняет „чистые страницы“ первого и последнего этапов его жизни. Кроме того он расширяет его библиографию на семь сочинений и вычеркивает из нее одно, принадлежность которого Моурженину неподтверждена, так что творчество Моурженина состоит из восемнадцати сочинений. Затем автор показывает на аналогичные идейные и художественные черты некоторых анонимных сочинений того времени (напр. на два произведения польского происхождения) с действительными сочинениями Моурженина и предлагает пользоваться в будущем термином „Моурженинов писательский круг“. В заключении Копецкий характеризует Моурженина как писателя маниризма конца эпохи Возрождения.

